

УДК 355/359:342.9

ДОВГАНЬ О.Д., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
НДІ інформатики і права НАПрН України
ЯЩЕНКО В.А., доктор юридичних наук, професор,
НДІ інформатики і права НАПрН України

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ЗАКОНОДАВСТВА У СЕКТОРІ ОБОРОНИ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ: ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У статті досліджується система законодавства оборонного сектору, питання, пов'язані з процесом подальшого удосконалення правового регулювання безпеково-оборонного комплексу, які потребують наукового аналізу змін, що відбуваються. Зокрема, зроблено висновок, що військове право є окремим явищем у правовій системі, національній чи міжнародній, синтезуючи в собі основні риси загального права і специфічні особливості військово-професійного регулятора суспільних відносин. А реалізація військового права як його чільна конструктивна функція є однією з найактуальніших парадигм забезпечення оборони України.

Ключові слова: законодавство, військове право, оборонний комплекс, правове регулювання.

Summary. The article examines the system of legislation of the defense sector, issues related to the process of further improving the legal regulation of security and defense complex, which require a scientific analysis of the changes that take place. In particular, it was concluded that military law is a separate phenomenon in the legal system, national or international, by synthesizing the basic features of the general law and the specific features of the military-professional regulator of social relations. And the realization of military law as its main constructive function is one of the most urgent paradigms of the defense of Ukraine.

Keywords: legislation, military law, defense complex, legal regulation.

Аннотация. В статье исследуется система законодательства оборонного сектора, вопросы, связанные с процессом дальнейшего совершенствования правового регулирования безопасности оборонного комплекса, требующих научного анализа происходящего. В частности, сделан вывод, что военное право является отдельным явлением в правовой системе, национальной или международной, синтезируя в себе основные черты общего права и специфические особенности военно-профессионального регулятора общественных отношений. А реализация военного права как его главенствующая конструктивная функция является одной из самых актуальных парадигм обеспечения обороны Украины.

Ключевые слова: законодательство, военное право, оборонный комплекс, правовое регулирование.

Постановка проблеми. Розгляд у статті відповідного питання пов'язаний з процесом подальшого удосконалення правового регулювання безпеково-оборонного комплексу і потребою наукового аналізу змін, які відбуваються. Зокрема, у Законі України “Про національну безпеку України” замість словосполучення “військова організація держави” вжито новий термін “сектор безпеки та оборони”, який вимагає ґрунтовного висвітлення. Тим більш, коли мова йде про систему законодавства оборонного сектору, яка під кутом зору реалізації практично не розглядалась.

Це, безперечно, дасть можливість більш предметно і науково зважено втілювати його в життя Збройних Сил України.

Сфера оборони, в силу притаманних їй особливостей, вимагає в ході її висвітлення і відповідного теоретико-практичного осягнення. Виходячи з цього пропонується розпочати це дослідження з розведення понять об'єкту і предмету. Ця операція – обов'язкова умова застосування однієї з стратегічних методологій наукового пошуку – аналітико-синтетичної. Поняття об'єкту та предмету дослідження розводяться для того, щоб розглядати потім їх в єдності, тобто синтезувати нове знання.

Зазначаємо це тому, що аналітико-синтетичний підхід лежатиме в основі нашого подальшого дослідження. При цьому об'єктом дослідження є все те, на що спрямований наш науковий інтерес, предметом же виступає та складова об'єкту, яка, власне, надає нашому пошуку суттєвості, необхідності, цілеспрямованості.

У нашому випадку об'єктом дослідження виступає реалізація законодавства, як обов'язкового регулятора функціонування Збройних Сил України і оборони України в цілому. На нашу думку, саме феномен реалізації найбільш адекватно відображує проблему в її цілісності і багатоманітності, у чому, вважаємо, полягає сутність реалізації законодавства у сфері оборони.

Предметом же є діяльність владно-управлінських військових структур, як суб'єктів реалізації законодавства у сфері оборони. Разом з тим, оскільки оборона країни охоплює досить широку палітру сфер, суб'єктів, засобів здійснення і т.п., виходячи з мети дослідження пропонується зосередити увагу на об'єктно-предметній визначеності військового права і військового законодавства як регулятора військово-оборонних реалій.

Результати аналізу наукових публікацій – В основу написання даної статті покладено аналіз чинного законодавства, яке стосується предмету дослідження, а також творчий доробок відомих вітчизняних вчених та зарубіжних науковців, зокрема П. Богуцького [5], В. Брижка [9], В. Дяченка, М. Цюрупи, П. Шумського [8], О. Скакун [1], М. Кельмана [4], І. Коропатнік, І. Шопіна [2], В. Бачиніна [6], Л. Попова, Ю. Мигачева, С. Дихомирова [3] та ін. Проте, незважаючи на значний рівень наукового осмислення проблем реалізації законодавства, як обов'язкового регулятора функціонування оборонного сектора, пізнання сутності реалізації військового законодавства потребує і надалі, шляхом його поглиблення, тобто, розкриття більш глибоких його сутнісних характеристик. Тим більш, коли мова йде про систему законодавства оборонного сектору, яка під кутом зору реалізації практично не розглядалась.

Метою статті є удосконалення правового регулювання безпеково-оборонного комплексу України.

Виклад основного матеріалу. У довідково-енциклопедичній літературі термін “реалізація” у перекладі з пізньо-латинської (зречовлений, дійсний), означає здійснення, виконання.

Тут методологічно важливим є застосування діалектики можливості та дійсності, за якою будь-яке явище, існуюче потенційно, проблематично, набуває за певних умов статусу дійсності, реальності. Ось чому, вважаємо, має рацію О.Ф. Скакун, яка визначає термін реалізація як “втілення правових норм” [1, с. 579]. Правда, у неї мова йде про право взагалі. Але враховуючи, що законодавство – важлива складова правової сфери, термін “втілення” наближує нас до розкриття проблеми реалізації законодавства як втілення в дійсність його норм, що є, на нашу думку, його сутністю першого порядку.

Звичайно, реалізація законодавства не зводиться лише до його втілення в дійсність (здійснення). Але є найбільш суттєвим його атрибутом, бо як зазначалось вище, будь-яке наукове пізнання є процесом руху мислення від сутності першого порядку до сутності другого і так далі порядку, від менш глибокої до більш глибокої сутності...

Тож цей гносеологічний момент розшифровується ще й як зречовленість, тобто, опредмечування, набуття статусу предметності, інакше кажучи, нової конструктивної якості. Ця істина особливо важлива стосовно законодавства військового, конструктивними якостями якого, на думку авторів інноваційного з підручника з військового права є провідними, домінуючий метод його здійснення – імперативний (весільно-наказовий) та якості ординарного та складного механізмів реалізації військового права [2, с. 58-59].

Отже, сутністю реалізації військового законодавства є його втілення у військову сферу, у військову дійсність, тобто набуття цим законодавством опредмечення, статусів поюсторонності, принципу і правила правової поведінки.

Немає сумніву, що процес пізнання сутності реалізації військового законодавства буде продовжуватись і надалі шляхом його поглиблення, тобто, розкриття більш глибоких його сутнісних характеристик. Але це зовсім не означає, що у об'єкта пізнання, у даному випадку реалізації військового законодавства, є декілька різних сутностей.

Насправді ж сутність об'єкту пізнання завжди одна. Завдяки їй він, власне, і існує як даний об'єкт, а не щось інше. Предмети, речі, явища дійсності, як пізнавальні об'єкти, відрізняються один від одного перш за все своєю гносеологічною сутністю.

Таким чином, ще раз підкреслимо, сутністю процесу реалізації військового законодавства є його опредмечення, що здійснюється суб'єктами влади та військового управління у багатоманітній діяльності Збройних Сил України, її обороні.

Слід зазначити, що гносеологічна категорія сутності не є самодостатньою. В процесі пізнання вона так чи інакше тяжіє до поняття змісту. Зміст означає сукупність елементів даного пізнавального об'єкту та функцій, які ці елементи виконують. Справа в тому, що сутність предмета чи явища завжди одна, стабільна, незмінна. Вона – парадигма статичності. Зміст же – навпаки, параметр динаміки, рухомості, змінності. Фактично зміст – це діяльність конструктивна, цілеспрямована, перетворююча людська практика.

Ці теоретичні положення є для нас відправними, методологічними у подальшому аналізі змістовно-функціональних складових процесу реалізації законодавства у сфері оборони.

Перш за все викликає сумнів зведення процесу реалізації права і, відповідно, реалізації законодавства, в тому числі і військового законодавства лише до правозастосовної діяльності [1, с. 581]. На нашу думку, таке тлумачення дещо звужує, а отже, збіднює сам феномен реалізації законодавства. Адже правозастосовна – лише одна із функцій права, в якій реалізується законодавство. Але ця реалізація здійснюється в рівній мірі і в правотворчій, і в оборонній сферах, в яких не здійснюватися вона не може. Реалізація законодавства не зводиться лише до його застосування.

Разом з тим, реалізація законодавства і його правозастосовна функція органічно пов'язані між собою. Але це, на нашу думку, не тип зв'язку тотожності чи протилежності, а саме, правозастосовна функція законодавства є способом його реалізації. Фактично в дійсності має місце не феномен реалізації законодавства взагалі, а конкретний спосіб його опредмечення.

Адміністративне, військове, цивільне, адміністративне право тощо відрізняються одне від одного не лише належністю до тієї чи іншої сфери (галузі) відносин, – це більшою мірою в даному випадку зовнішня їх ознака, – а відрізняються тим, як, яким способом здійснюється їх реалізація.

Що стосується власне, правозастосування, то воно, на відміну від інших, пасивних способів реалізації права, є суто практичним, активним його опредмеченням. У зв'язку з

цим підлягає критичному аналізу кваліфікація військового права як комплексного правового феномену, що роблять сьогодні більшість дослідників.

Зокрема, на думку П.П. Богуцького "...Військове право є комплексною галуззю права – системою загальнообов'язкових норм, формально визначених правил поведінки у військово-публічній сфері, які встановлені, охороняються та забезпечуються державою, здійснюють регулювання суспільних відносин, пов'язаних з діяльністю Воєнної організації суспільства, і мають за мету забезпечення захисту держави, її суверенітету, територіальної цілісності" [5, с. 60].

Автори підручника з військового права теж вважають, що "Військове право – це комплексна галузь права, яка регулює суспільні відносини, пов'язані з організацією функціонування військових формувань та захистом держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту" [2, с. 8].

Зрозуміти це можна, тому що дійсно, військове право начебто вбирає в себе риси різних галузей права: адміністративного, цивільного, господарського тощо. Тому вважаємо, що дана точка зору має право на існування. Але атрибутивно військове право є монополією на спосіб його здійснення, про який більш детально мова йтиме нижче.

Протилежною точкою зору є віднесення військового права до чисто галузевого, скажімо, адміністративного, з чим також навряд чи можна погодитися. І перша, і друга позиції, на нашу думку, є крайнощами, які дещо суперечать об'єктивній істині.

Правила формальної логіки щодо визначення понять передбачають перш за все, встановлення родової належності феномену, поняття про яке йде мова. Що стосується військового права, постає питання, до якого більш широкого класу чи роду воно належить.

У більшості випадків військове право розглядається як складова правової реальності взагалі, з чим, в принципі, слід погодитися. Військове право дійсно є одним із елементів більш широкого правового і законодавчого комплексу країни, нації, держави. Але в чинній теорії держави та права, військове право розглядається як частина цілого, тобто, права взагалі.

Але такий підхід, вважаємо, є помилковим, бо частина і ціле не є діалектичними категоріями, хоча б тому, що частина не завжди несе в собі риси цілого. Сепаратизм, наприклад, який спровокований зовні, на жаль, має місце в українському сьогодні, є частиною умонастрою окремих груп населення. Але заявляти, що він є втіленням інтересів всього українського суспільства, було б невірним.

Не має рації, вважаємо, і кваліфікація родової належності військового права як лише суто національного фактору, як це робиться сьогодні в російських підручниках з військового права [3, с. 25]. На нашу думку, така позиція теоретично хибна і соціально небезпечна, оскільки є нічим іншим, як безпідставною спробою включити невичерпний зміст військового права в "прокрустове ложе" російського державного шовінізму.

Насправді ж діалектика військового права і права взагалі – це діалектика загального і одиничного, окремого. Військове право є окремим явищем у правовій системі, національній чи міжнародній, синтезуючи в собі основні риси загального права і специфічні особливості військово-професійного регулятора суспільних відносин.

Тут мова йде вже не про родову його належність, його комплексність чи галузевість, а про його видову сутнісну визначеність. Фахівці справедливо зазначають, що вона, ця сутність, пов'язана з військовою діяльністю. Саме належність до війни, як особливої форми насилля, є тим, що відрізняє військове право від усіх інших правових явищ. "Війна є продовження політики іншими, насильницькими методами". Ця крилата фраза Клаузевіца залишається методологічно визначальною для розкриття сутності військового права.

І справа тут, вважаємо, не в галузевості, – якраз це суто зовнішня риса військового права, – а в способі регулювання: як, яким чином регулюються відносини у військовій сфері. Це в першу чергу стосується насилля, яке діалектично пов'язане з поняттям примусовості. Саме примус по відношенню до насилля є його родовим явищем. Категорія примусу і визначається в юридичній літературі як “соціальна практика впливу одних суб'єктів на інших, з метою змусити їх робити те, чого вони за власною волею здійснювати не бажають” [6, с. 644].

Що ж стосується родової, сутнісної визначеності насилля, то головною його ознакою є застосування примусу у формі сили. Оскільки сила – явище багатоманітне, звідси багатство різновидів насилля, його способів, прийомів, відтінків тощо, від мирного до військового і т.п. Можливо, саме абстрактний підхід до оцінки цього явища не дав можливості належною мірою своєчасно здійснити адекватну відповідь насильницьким діям РФ щодо України.

Особливістю насилля, у тому числі військового насилля, є те, що воно змінюється історично, як змінюється і сам характер війни. Сучасна війна набуває рис, які в ній були відсутні в минулому.

Невипадково сьогодні у вжитку терміни “військовий конфлікт”, “гібридна війна” і т.п., а сутнісний атрибут насилля в них не є однозначним, тобто, лише військовим насиллям. У зв'язку з цим військовий конфлікт між державами, як форму військового насилля, доцільно розглядати в межах співвідношення інших категорій: мирного та немирного насилля. І вже на цій діалектиці робити висновок про справедливість чи несправедливість військового насилля.

Виходячи з цих філософсько-правових, етичних міркувань, зазначимо, що парадигма волевиявлення, яка відносить військове право до родового правового чинника, відзначається підвищеною мірою і ступінню прояву волі в регулюванні військових відносин, на відміну від інших сфер чи галузей права.

Військове право, таким чином, є феноменом унікальним, воно синтезує в собі не лише властивості загального та окремого, а й свої специфічні, особливі закономірності. Таким унікальним завжди була і залишається військова діяльність і перш за все військові дії, як головний об'єкт правового регулювання.

Отже, військове право і, відповідно, військове законодавство є важливим компонентом правової системи держави, нації, соціальної спільноти, сутністю якого є підвищений насильницько-вольовий інгредієнт регулятивної діяльності. Цей інгредієнт має включати два компоненти насилля: мирного і суто військового (немирного), і їх співвідношення по лінії пріоритетності військового вольового чинника.

Всі ці теоретичні зауваження щодо об'єкту аналізу як процесу реалізації права і законодавства принципово важливі і в ході висвітлення предмету пошуку. Як вище зазначалось, предметом є діяльність владно-управлінських військових структур як суб'єктів реалізації, тобто, опредмечення законодавства в сфері оборони країни.

Поверхово ми уже торкнулися питання співвідношення права та законодавства, але у найбільш загальному вигляді. Діалектика ж їх більш глибока. Розглянемо її. Законодавство виступає важливою складовою права. Але яке їх концептуальне співвідношення? Як конкретно пов'язані між собою законодавство і право?

У відповідях на ці запитання в юридичній літературі однозначного розуміння немає. Зокрема, О.Ф. Скакун законодавство трактується як чисто зовнішня, тобто, несуттєва канва права. Вона пише наступне: “законодавство є зовнішнім результатом законотворчості” [1, с. 173]. М.С. Кельман, вказуючи на зв'язок системи права з системою законодавства і вбачає цей зв'язок в тому, що “система законодавства є зовнішньою формою права” [4,

с. 398]. Головна вада цих міркувань – неврахування діалектики зовнішнього та внутрішнього, за якою зовнішнє, (тобто, поверхове, несуттєве, випадкове) не існує без внутрішнього, того, що характеризує власну природу і зміст, своєрідність того, чи іншого явища, речі, події.

Діалектика зовнішнього і внутрішнього ще й така, що вони єдині, і в цій єдності “визначальним є внутрішнє, бо будь-який розвиток має своїм джерелом саморух, тобто, внутрішню суперечливість, протиріччя. Врахування діалектики внутрішнього та зовнішнього в законодавстві дає нам уявлення про його сутнісно-змістовну визначеність. Взагалі ж найбільш адекватним у визначенні поняття законодавства і розкриття його співвідношення з правом ми вважаємо есенційно-діяльнісний методологічний підхід. “Есенційний (сутнісний) аналіз дає змогу з’ясувати найбільш глибоку атрибутивну характеристику законодавства і його однопорядковість з категорією закону, який є необхідним, суттєвим, постійним, об’єктивним співвідношенням між явищами природи та суспільства”.

Це стосується і закону як юридичної категорії, атрибутивними характеристиками якого на думку вчених є суще та необхідне [6, с. 310]. Оскільки закони суспільства, тим більш у юридичному статусі, суб’єктивні за формою, бо діють лише через свідомість, то вони не виникають самі по собі, хоча за змістом і об’єктивні.

Їх необхідно відкрити, видати, розповсюдити і забезпечити реалізацію. Все це – параметри діяльнісного підходу. У нашому випадку мова йде про діяльність оборонних суб’єктів із забезпечення реалізації законодавства. Ця діяльність – головна змістовна складова предмету нашого дослідження. Отже, законодавство – це та складова правових відносин (не частина, а сфера), яка полягає у створенні, виданні та реалізації законів як правової парадигми регулювання суспільного життя.

Саме в контексті єдності сущого та необхідного спостерігається, на нашу думку, і співпадіння (звичайно, не тотожне, а діалектичне) законодавства та права. У зв’язку з цим ми не можемо не нагадати про свою точку зору щодо природи права, яку оприлюднили свого часу.

Мова йде про залучення екзистенційного підходу до з’ясування сутності та походження феномену права як чисто гуманістичного явища. Цей підхід дозволив нам визначити право як волю людини до самоіснування (що юридичною мовою трактується як суще). Але це суще не є чисто суб’єктивною категорією відокремленого індивіда. Воно не є й синонімом протилежного, так би мовити, стадійного існування, моральної поведінки.

Суще в даному випадку слугує для характеристики автономії існування, в основі якої лежить необхідність комунікації. Закон і є однією з форм цієї необхідності. Право і закон мають, таким чином, атрибутивну спорідненість. Саме вона лежить в основі співпадіння цих двох феноменів. Комунікативна природа діяльності з забезпечення реалізації законодавства у сфері оборони не викликає ніякого сумніву.

Все вищесказане переконує, що законодавство є не формою права, законодавство є способом його існування, що поєднує в собі зміст і форму права. Таким чином, військове законодавство є змістовним втіленням військового права, його реалізацією.

Постульований діяльнісний підхід зумовлює реалізацію військового законодавства у сфері оборони в єдності трьох взаємопов’язаних змістовно-функціональних складових: дотримання чинного військового законодавства, його практичного застосування і подальшого його конструктивного удосконалення. Зупинимось на аналізі цих різновидів опредмечення військового законодавства.

Перша складова – дотримання законодавства. Мова йде про забезпечення такого стану функціонування Збройних Сил України, який адекватно відповідає вимогам чинного військового законодавства. Що стосується військовослужбовців, то це стан їх

зразкової, правомірної поведінки. Забезпечення цієї правомірності – першочергове завдання владно-військових управлінських структур.

Отже, дотримання як форма реалізації права у військовому законодавстві має особливе значення. Не стільки в утриманні від негативних, протиправних вчинків, про що пишуть О.Ф. Скакун та інші автори [1, с. 580], а навпаки, що дотримання військового законодавства дозволяє його суб'єктам зануритись у чинну військово-правову реальність і досягнути її змістовну визначеність і узгодити свою власну поведінку з вимогами законодавства. Власне, дотримання є своєрідною передумовою подальшої їх поведінки як суб'єктів права, на чому і будується процес реалізації законодавства.

Наприклад, дотримання норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), які передбачають чітке розмежування військових і цивільних об'єктів в ході ведення бойових дій. Зокрема, Додатковий Протокол 1 до Женевських Конвенцій 1949 р. передбачає, що “цивільні об'єкти не повинні бути об'єктом нападу або репресій... Напади повинні суворо обмежуватися воєнними об'єктами”. При цьому мова йде не лише про утримання від нападу на цивільні об'єкти, а й захисту культурних цінностей, об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення тощо [7, с. 238-239]. Таким чином, дотримання виступає не лише пасивною формою реалізації права, а й тяжіє до функцій виконання і використання норм права.

Оскільки в теорії права, крім дотримання, безпосередніми формами реалізації права називаються “виконання” та “використання” зазначимо, що феномен дотримання певною мірою включає ці дві складові реалізації, тому в ході характеристики поняття “дотримання” військового законодавства вважаємо їх його атрибутивними якостями.

Друга складова реалізації – це застосування військового права, яка є суто практичною його парадигмою. Про це, зокрема, свідчать і визначення сутності правозастосовної діяльності, що наведені в числених працях.

М.С. Кельман, наприклад, визначає правозастосовну діяльність як організаційну, що здійснюється владними державними органами з реалізації правових норм [4, с. 438]. О.Ф. Скакун розглядає правозастосовну діяльність як “здійснювану у процедурно-процесуальному порядку владно-організуючу діяльність уповноважених державних органів організацій і посадових осіб, яка полягає у реалізації ними правових норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих випадків, через винесення індивідуально правових рішень” [1, с. 581]. Відповідно до таких підходів, правозастосовна діяльність виступає формою реалізації норм права.

З цим навряд чи можна погодитися, оскільки це відриває норму права від її змісту. Таким чином правозастосування є не формою, а особливим способом реалізації законодавства. І цю особливість, зокрема, відображає практична багатоаспектність і поліфункціональність правозастосування.

Рівною мірою це стосується і такого важливого правового компоненту, як військове право. Про це свідчить те, що застосування військового права має ті ж ознаки, які притаманні правозастосуванню взагалі. Це перш за все владний характер застосування військового права, оскільки здійснюється органами військового управління, які мають владно-організаційні повноваження, є процесом – офіційним порядком дій, що складається з низки послідовних стадій і прерогативою при цьому виступає військова необхідність, як регулятивна норма – принцип.

Саме ця необхідність виступає ключовим елементом застосування військового права, що відрізняє його від інших форм регулювання суспільних відносин. Навіть заборона МГП нападу на цивільні об'єкти припиняється, “якщо такий напад є єдиним

практично можливим способом припинити використання цього об'єкту для регулярної, суттєвої, безпосередньої підтримки воєнних операцій" [7, с. 240].

За своїм змістом застосування військового права є досить складним, поліфункціональним процесом: це і визначення правових основ оборони; і військового будівництва; і організації застосування Збройних Сил, у тому числі при правових режимах особливого періоду та воєнного стану; і забезпечення правових основ військової служби; і визначення правового статусу військовослужбовців та ін.

Але ця поліфункціональність не повинна відволікати від головного цілеспрямованого розкриття особливостей атрибутивної специфіки саме військово-бойового чинника функціонування Збройних Сил України. Як зазначають В.І. Дяченко, М.В. Цюрупа, П.В. Шумський: "...важко долається інерція воєнно-теоретичного мислення, згідно з якою вважалось, що праву не слід втручатися в теорію і практику військового мистецтва, інакше норми та правила унеможливають ініціативу, творчість, активність військового керівника, тобто принципово заперечують воєнному мистецтву" [8, с. 113].

Всупереч цьому зазначимо, що в сучасних умовах військове мистецтво не є самодостатнім, воно органічно вплетене в правове поле, інформаційну реальність, психологію сучасного збройного конфлікту. Тому синтез військового мистецтва і військової правотворчості має бути закономірним явищем в комплексі реалізації військового права і військового законодавства.

Оскільки правозастосовна діяльність – це діяльність організаційна, провідним принципом її організації є принцип стадійності, який регулює також застосування й військового права. Виділяються, як правило, три основних стадії процесу застосування права: встановлення та аналіз фактичних обставин справи, вибір норми права та її аналіз (тлумачення), прийняття рішення у справі.

Що стосується останніх постульованих нами складових правозастосування: ідеології, функціональності та стадійності, то вони набувають особливої ваги у застосуванні військового права. Зокрема, реалізація Міжнародного гуманітарного права в Україні здійснюється поетапно: ратифікація Конвенцій і додаткових Протоколів до них Верховною Радою України, інтеграція норм МГП в діяльність Збройних Сил України спочатку за окремими наказами, наступний крок – розширення впровадження даних норм у всі конкретні сфери військової діяльності.

При цьому ідеологічний і функціональний аспекти пов'язані з євроатлантичною інтеграцією Збройних Сил України і долученням їх до цивілізаційних досягнень.

Висновки.

Військове право посідає особливе місце в правовій системі України. Ця особливість полягає в тому, що військове право не є однозначним чи чинно галузевим феноменом, а унікальним правовим явищем зі своїми власними атрибутивними закономірностями, що втілюють все багатство військово-професійної сфери і виступає відносно самостійним чинником регулювання військових відносин.

Реалізація військового права як його чільна конструктивна функція є однією з найактуальніших парадигм забезпечення оборони України.

Використана література

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Харків: Еспада, 2006. 776с.
2. Військове право: підручник/ за ред. І.М. Коропаткіна, І.М. Шопіної. Київ: Алерта, 2019. 648 с.

3. Попов Л.Л., Мигачев Ю.И., Дихомиров СВ. Военное право: учебник/ под ред. Ю.И. Мигачева. Москва: Юристъ, 2008. 576 с.
4. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Вид. Кондор, 2016. 716 с.
5. Богуцький П.П. Військове право України: джерела, структура та розвиток: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 188 с.
6. Бачинин В. Энциклопедия философии и социологии права. СПб.: Издательство Р. Асланова “Юридический центр Пресс”, 2006. 1093 с.
7. Женевские Конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. Изд. 5-е, доп. Москва: Международный Комитет Красного Креста, 2011. 302 с.
8. Дяченко В.І., Цюрупа М.В., Шумський П.В. Міжнародне гуманітарне право: філософсько-правова доктрина регулювання збройних конфліктів. Ч.І. Історія становлення. Київ: Сфера, 1999. 128 с.
9. Брижко В. До гносеології категорії “право”. *Правова інформатика*. № 3(15)/2007. С. 24-32; Домінанта праворозуміння та основ понятійно-категоріального апарату інформаційного права. *Інформація і право*. № 3(3)/2011. С. 5-17.

~~~~~ * * * ~~~~~